

Eigil Nielsen

III.

EIGIL NIELSEN

16. august 1910–8. december 1968.

Tale i Videnskabernes Selskabs møde den 31. januar 1969.

Af Christian Poulsen.

Eigil Nielsen blev født den 16. August 1910 i København som Søn af cand. polyt. Hans Peder Nielsen og Hustru Ellen født Pedersen. Han blev Student fra Sorø i 1929 og fik i 1935 Magisterkonferens i Zoopalæontologi. Han disputerede for Doktorgraden ved Københavns Universitet i 1942. I 1946 udnævntes han til Inspektør ved Universitetets Mineralogiske og Geologiske Museum, og i 1958 blev han Afdelingsleder ved samme Institution, en Stilling som han beklædte til sin Død. Fra 1957 har han som Lektor varetaget Undervisningen i Vertebratpalæontologi ved Københavns Universitet. 1943 indgik han Ægteskab med Birgitta Nielsen, født Wettergren; i Ægteskabet er der en Søn og en Datter.

Bag denne tørre Opremsning af Data, som man kan finde i Kraks blaa Bog og i »Who is who in Science«, skjuler der sig en Personlighed og et Levnedsløb af helt usædvanlig Karakter.

Eigil Niensens Studentertid forløb paa særdeles utraditionel Vis. Allerede som Gymnasieelev havde han fattet Interesse for Fossiler, og han besluttede, at han vilde studere Palæontologi. Højt begavet, som han var, behøvede han ikke at ofre særlig megen Tid paa Bifagene. Den derved vundne Tid benyttede han til et selvstændigt Studium af Brachiopoder; han mente – med Rette – at de fossile Brachiopoder trængte til en Revision med Henblik paa en Forbedring af Systematiken. Denne Opgave var imidlertid større, end han i sin ungdommelige Iver havde forestillet sig, og da han havde indset det, afbrød han Brachiopodstudierne. Paa dette Tidspunkt havde han hørt om de opsigtsvækkende Undersøgelser, der fandt Sted paa Riksmuseet i Stockholm under Ledelse af Professor E. A. Stensiö, Undersøgelser som var ved at omstyrte den gængse Opfattelse med Hensyn til de lavere Vertebraters Syste-

matik og phylogenetiske Forhold. Han tog da en rask Beslutning og rejste til Stockholm, hvor han i Stensiös Laboratorium fik Lejlighed til at følge det vertebratpalæontologiske Forskningsarbejde, og han fik saaledes en udmærket Uddannelse i denne Videnskabs-gren. I 1935 fik han saa sin Konferens under et forholdsvis kort Ophold i København.

I Stensiös Laboratorium havde man i Slutningen af Tyverne fantaseret sig frem til et »missing link« mellem Fisk og Amphibier, og man haabede, at det en Dag skulde lykkes at finde en saadan Form i Lag fra Devonperioden. De første Fragmenter blev, saa vidt vides, fundet i Østgrønlands røde devoniske Sandsten i 1929; det skulde imidlertid falde i Eigil Nielsens Lod som Deltager i den danske Ekspedition til Østgrønland 1931 at finde et virkelig fyldestgørende Materiale af det omtalte »missing link«, der som Melleform mellem Fisk og Stegocephaler fik Navnet *Ichthyostega*, i Dagspressen kaldet »den firbenede Fisk«. Denne Grønlandsrejse og en anden Ekspedition 1932-33 til de samme Egne foretog Nielsen, medens han endnu var Student; det maa derfor betegnes som noget af en Bedrift, at han kun seks Aar efter Studentereksamen kunde faa sin Konferens. Disse to Grønlandsrejser havde givet ham Blod paa Tanden; han var klar over, at der fortsat kunde indsamles et righoldigt Fossilmateriale af stor videnskabelig Betydning. Han deltog derfor endnu fire Gange i Ekspeditioner til Østgrønland med det Hovedformaal at indsamle fossile Hvirveldyr, og hver Gang kom han hjem med et rigt Udbytte fra yngre palæozoiske og ældre mezoiske Formationer. Nielsen skyede ingen Strabadser; han var sejt og udholdende, og som Bjergbestiger med tungt lastet Rygsæk var han helt fænomenal. Samtidig med Indsamlingerne løste han forskellige geologiske Opgaver i Form af Kartering og Profilbeskrivelser. Takket være hans Flid og Energi findes der nu i Universitetets Mineralogiske og Geologiske Museum righoldige Samlinger af østgrønlandske Vertebratfossiler, der er blever berømte paa Grund af deres fundamentale Betydning for Kendskabet til de lavere Hvirveldyrs Udvikling og Systematik.

Der er ingen tvivl om, at Eigil Nielsen elskede Rejselivet, som det formede sig for ham som Deltager i videnskabelige Ekspeditioner. Grønland var ikke det eneste Maal for hans Rejser. I 1950 deltog han i en Ekspedition til Himalaya, hvorfra han hjembragte

en rig Høst af fossile Pattedyr, fundet i Siwalikformationen. I 1953 ledede han en Ekspedition til Sydafrika og Madagascar og kom hjem med et meget værdifuldt Materiale af Fisk fra Triasperioden. Da han foretog denne Rejse, var hans Navn som Ichthyolog allerede saa kendt, at han, saa vidt vides, var den første, som fik Tilladelse til at dissekere et Eksempel af den da nyopdagede, meget sjældne *Latimeria*, ogsaa kaldet »den blaa Fisk«, der hører til de coelacanthide Crossopterygier, det vil sige en Fisketype, som man tidligere troede var uddød i Kridtperioden. I 1960 blev han Leder af den danske Thailand-Ekspedition, som blandt andet fandt Vidnesbyrd om interessante præhistoriske Kulturer. Tidsrummene mellem sine mange Rejser udnyttede han til Bearbejdelse af hjembragt Fossilmateriale.

Da Eigil Nielsen blev knyttet til Universitetets Mineralogiske og Geologiske Museum, kunde man paa Grund af fortvivlede Pladsforhold kun stille to smaa Kælderrum til hans Raadighed. Paa denne meget beskedne Arbejdsplads udviklede der sig hurtigt et ubeskriveligt Kaos. Saa vel Borde som Vindueskarm og store Dele af Gulvet var dækket af Fossilmateriale og Stabler af Bøger, der næsten alle var aabne, desuden Flasker og Kar med ildelugtende Vædske, Præparationsværktøj, binokulære Mikroskoper, Mikroskopilamper, fotografiske Instrumenter, samt Manuskripter og Tegninger; for at pynte lidt paa det hele var der ophængt en udstoppet Krokodille under Loftet. Midt i dette Kaos sad Eigil Nielsen beskæftiget med det Forskningsarbejde, der gjorde ham saa kendt, at fremstaaende udenlandske Kolleger ofte opsøgte ham i de to smaa Kælderrum for at diskutere deres Problemer med ham.

Det vilde føre alt for vidt ved denne Lejlighed at give en dybtgaaende Redegørelse for Indholdet af alle Eigil Niensens videnskabelige Arbejder, hvor fristende det end maatte være, men nogle Bemærkninger om hans mest kendte Værk turde være paa sin Plads. Hans to første palæontologiske Publikationer, som kom medens han endnu var Student, vidner om en bemærkelsesværdig Modenhed; de handler om Fiskerester fra Østgrønlands øvre palæozoiske og nedre mesozoiske Lag og danner – kan man sige – Optakten til hans store monografiske Hovedværk, »Studies on Triassic Fishes from East Greenland«, der fylder to Bind med ialt 712 Sider og 50 Tavler. Naar dette Arbejde blev en stor Succes, skyldtes det dels, at der faldt en Appelsin i hans Turban i Form af

et ualmindelig velbevaret Fossilmateriale, dels at han forstod at udnytte det fuldtud under Anvendelse af Solla's Slibemetode. Denne Metode kræver for Opnaaelse af et gunstigt Resultat Fremstilling af en Snitserie med ganske ringe Afstand mellem de paa hinanden følgende Snit og desuden fotografiske Forstørrelser og Tegninger af samtlige Snit. Af udvalgte Eksemplarer lavede Nielsen en Serie af Snit med en indbyrdes Afstand paa 25μ , det vil sige mellem 400 og 500 Snit pr. Fiskekranium, og de tilsvarende fotografiske Forstørrelser og Tegninger benyttede han som Grundlag for Fremstilling af nøjagtige, forstørrede Voksmodeller af Kranierne. Hele denne Proces, som jo kun var et Forstadium til selve Undersøgelsen var i sig selv et imponerende Arbejde. Nielsen fik Belønningen for sin Møje i Form af nogle beundringsværdige Rekonstruktioner, der ikke blot gav ham et fuldstændigt Kendskab til selve Kraniernes Benbygning, men ogsaa til oprindelig bløde Dele som f. Eks. Hjernen, Nerverne, Blodkarrene og Sidelinieorganet. Hans Grundlag for en indgaaende Beskrivelse af Trias-Fiskene var derfor noget nær det fuldkomne.

I hans store Værk behandles en Række Actinopterygieformer, som i de fleste Tilfælde er nye for Videnskaben. Beskrivelserne er formentlig de mest udtømmende, der nogensinde er givet af fossile Actinopterygier. I det Omfang, det lod sig gøre, sammenlignede Nielsen de mange anatomiske Detailler hos forskellige Actinopterygieslægter baade de mere primitive og de mere avancerede Typer, og det lykkedes ham paa denne Maade at give et længe savnet Bidrag til Belysning af nogle af Gruppernes Slægtskabsforhold, og selv om det, som han beskedent udtrykker det, kun er et første Skridt i den rigtige Retning, er det et meget betydningsfuldt videnskabeligt Fremstød paa et Omraade, hvor der hidtil havde hersket Uvidenhed og Forvirring. Størstedelen af Nielsens Materiale er indsamlet af ham selv under Hensyntagen til de fossile Fisks stratigrafiske Placering; det førte til, at han paa Grundlag af de forskellige Formers successive Optræden kunde inddеле de ældre Triaslag i fem Afdelinger. Hans store Monografi har med Rette opnaaet Berømmelse; fra sagkyndig udenlandsk Side er Værket blevet betegnet som monumentalt.

Om hans øvrige videnskabelige Produktion gælder det ligeledes, at den rummer en Mængde interessante Iagttagelser, hvis

Betydning findes diskuteret med en Grundighed, der giver en behagelig Fornemmelse af fast Grund under Fødderne.

Som Universitetslærer følte Eigil Nielsen stærkt sit Ansvar; han forberedte samvittighedsfuldt sine Forelæsninger og Eksaminationer, der altid var veldisponerede og med stærk Fremhævelse af det væsentlige. Der er næppe nogen Tvivl om, at hans Begejstring for sit Fag har virket inspirerende. Det er en af hans store Fortjenester, at han har kunnet danne Skole, saa at der nu findes lovende unge Elever, der kan løfte den tunge Arv efter ham og videreføre den vertebratpalæontologiske Forskning.

Som Museumsmand gjorde Nielsen et stort Arbejde for at gøre Samlingernes Indhold forstaaeligt for Publikum. Han kunde i det hele taget godt lide at popularisere sit Stof, hvilket tydeligt fremgaar af en Række populære Tidsskriftartikler. Det var derfor ganske naturligt, at det blev ham der fik den Opgave at tage sig af Museets »public relations«; Han organiserede Museets offentlige Foredrag, som blev en stor Succes, og han havde Kontakt med Dagspressen, hver Gang Museet havde en særlig interessant Nyerhvervelse at fremvise. Flere Gange lykkedes det ham ogsaa at faa etableret Fjernsynsoptagelser i Museet.

Nielsen var en udmærket Foredragsholder. Han havde stor Fornøjelse af at fortælle om sin Videnskab og sine mange Rejser. Det fik han rig Lejlighed til som skattet Medlem af den danske Afdeling af »Adventurers Club«, hvis Formand han var i en Periode. Han deltog ivrigt i Foreningslivet. Han har saaledes været Medlem af Dansk Geologisk Forenings Bestyrelse og i en Periode Foreningens Formand. Endvidere har han i en længere Aarrække presideret i den palæontologiske Klub, som trivedes godt under hans energiske Ledelse. Det var en stor Glæde og Opmuntring for ham, at han i 1965 blev optaget som Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvis Møder han trofast deltog. Han talte ofte om, at han glædede sig til at holde Foredrag i Selskabet, men han blev desværre forhindret af Sygdom, som medførte hans alt for tidlige Død.

Det er ikke helt let at give en Karakteristik af Mennesket Eigil Nielsen, da han i Samvær med Fagfæller kunde virke lidt sky og tilbageholdende. For dem der kom i nærmere Berøring med ham var der dog et Par Karakteregenskaber, som man særlig lagde Mærke til. En af disse var hans udprægede Verdensfjernhed, som

til Tider kunde grænse til blaaøjet Naivitet; naar han f. Eks. hørte Beretninger om Intriger og Rænkespil, var det tydeligt, at noget saadant laa saa fjernt fra hans Tankegang, at han havde svært ved at fatte det. Et andet karakteristisk Træk hos ham var hans store Hjælpsomhed; han afslog aldrig en Anmodning om Assistance. Hans Uselvished bemærkede man ved adskillige Lejligheder, som f. Eks. da det paa en Hjemrejse fra Østgrønland ombord paa den gamle Polarskude »Godthaab« viste sig, at det kneb med Køjpladserne; han huggede den gordiske Knude over ved uopfordret at tilbringe Nætterne i en af Skibets Redningsbaade.

Egil Nielsen vil blive mindet med Taknemmelighed som Skaberen af et dansk Centrum for vertebratpalæontologisk Forskning, og hans Kolleger baade her og i Udlandet vil føle Savnet af denne energiske Videnskabsmand og retskafne Personlighed.

Ære være hans Minde!

Fortegnelse over Arbejder af Eigil Nielsen.

1932. Ophiurans from the Gulf of Panama, California, and the Strait of Georgia. – Medd. Dansk Naturhistorisk Forening, 91 (241).
1932. Permo-Carboniferous Fishes from East Greenland. – Medd. om Grønland, 86, Nr. 3.
1935. The Permian and Eotriassic vertebratebearing Beds at Godthaab Gulf (East Greenland). – Medd. om Grønland, 98, Nr. 1.
1936. Some few preliminary remarks on Triassic Fishes from East Greenland. – Medd. om Grønland, 112, Nr. 3.
1941. Remarks on the Map and the Geology of Kronprins Christians Land. – Medd. om Grønland, 126, Nr. 2.
1942. Studies on Triassic Fishes I. – Medd. om Grønland, 138.
1943. Den firbenede Fisk og andre Hvirveldyr fra Østgrønlands Fortid. – »Dyr i Natur og Museum«, Aarbog for Universitetets Zoologiske Museum 1942-1943 (63).
1948. Gunnar Säve-Söderbergh (Mindetale). – Medd. Dansk Geologisk Forening 11 (387).
1949. On some Trails from the Triassic Beds of East Greenland. – Medd. om Grønland, 149, Nr. 4.
1949. Studies on Triassic Fishes II. – Medd. om Grønland, 146, Nr. 1.
1949. Da Jorden blev til. Vor nyeste Viden om Jordklodens mærkelige Skæbne. – »Vor Viden«, 1. Aarg., (1).
1952. A preliminary note on Bobasatrania groenlandica. – Medd. Dansk Geologisk Forening, 12 (197).
1952. On new or little known Edestidae from the Permian and Triassic of East Greenland. – Medd. om Grønland, 144, Nr. 5.
1953. Et fantastisk Eksperiment – udført af Fisk fra Jordens Oldtid. – »Vor Viden«, 2. Række, Hft. 37.
1954. Tupilakosaurus heilmani n. g. et n. sp., an interesting Batrachomorph from the Triassic of East Greenland. – Medd. om Grønland, 72, 2. Afd., Nr. 8.
1955. Notes on Triassic Fishes from Madagascar. – Medd. Dansk Geologisk Forening, 12 (563).
1956. Spændende Fossilfund i Nordøstgrønland. – »Grønland«, Aarg. 1956, Nr. 8.
1957. Historien om en Forstening. – »Naturens Verden«, Junihefte (24).
1957. Om Hvaloglernes Oprindelse – Dansk Bidrag til Forstaaelsen af en af Fortidens Dyregrupper. – »Vor Viden«, Nr. 10.
1957. Overraskende nyt om Kridttidsfuglen. – »Vor Viden«, Nr. 26.
1957. Tanytropheus – Vildfarelser og Viden om et af Fortidens mest fantastiske Dyr. – »Vor Viden«, Nr. 19-20.

1959. Eocene Turtles from Denmark. – Medd. Dansk Geologisk Forening, 14 (96).
1960. A new Eocene Teleost from Denmark. – Medd. Dansk Geologisk Forening, 14 (247).
1961. On the Eotriassic Fish Faunas from Central East Greenland. – »Geology of the Arctic«, 1 (255).
1964. On the postcranial Skeleton of *Eosphargis breineri* Nielsen. – Medd. Dansk Geologisk Forening, 15 (481).
-